

3. La neologia per composició culta

PAOLA CAÑETE, SABELA FERNÁNDEZ I FRANCINA JANER

3.1. INTRODUCCIÓ

Aquest treball suposa la continuació d'una sèrie d'anàlisis descriptives sobre el paper de la composició culta en la formació neològica a partir de dades procedents de l'Observatori de Neologia (Observatori de Neologia, 2004b; López *et al.*, 2008; Freixa, 2009; Cabré *et al.*, 2009). En aquesta ocasió ens proposem analitzar aquest procés de formació de paraules en català des d'una perspectiva diacrònica per veure si ha experimentat variacions pel que fa a la seva productivitat en la creació de neologismes. Així mateix, analitzarem en detall les formes cultes més freqüents per tal de caracteritzar-ne el comportament en la creació de paraules noves des del punt de vista morfològic, semàntic i d'ús.

En el protocol de treball d'Observatori de Neologia (2004a), la composició culta es defineix com un procés de formació de paraules a partir de la unió d'una forma prefixada culta i una forma sufixada culta (*biogènia*, *megapolis*), una forma prefixada i una paraula de la llengua (*autoajuda*, *enoturisme*, *metaliteratura*) o bé un radical de la llengua i una forma sufixada culta (*aromateràpia*, *dissenyitis*). Es consideren formes prefixades i sufixades els formants cultes d'origen grecollatí que aporten el significat originari d'aquestes llengües (com ara *bio-*, amb el sentit de 'vida' a *bioètica*) però també els formants que sorgeixen de l'escurçament d'una forma patrimonial. Aquest segon cas el representa, per exemple, el formant *euro-* que adopta el significat d'«Europa» o «europeu» a la unitat *eurocopa*, ja que transmet el significat ple de la paraula patrimonial.²³ Per acabar, i en la línia fronterera amb la composició patrimonial, es consideren compostos a la manera culta els neologismes creats per la unió de dues paraules, sia amb guió o sense, sempre que

23. Per a un estudi sobre les diferències entre aquests nous elements composicionals i els formants cultes, vegeu García-Palacios (2001) i Vallès (2007).

el primer element incorpori una vocal d'enllaç que l'assimila a un element culte i que el diferencia formalment de la paraula amb independència lèxica (*albanokosovar, catalano-cubà*).²⁴

Presentem a continuació, doncs, els compostos cultes neològics del període 2007-2009; després, examinem l'evolució cronològica de la productivitat de la composició culta en català, en relació amb altres mecanismes de formació al llarg de la dècada del 2000 i fem una comparació breu amb el castellà.

3.2. DADES I METODOLOGIA

En el període comprès entre 2007 i 2009, s'han documentat 1.143 neologismes formats per composició culta que es corresponen a 765 neologismes diferents, dels quals 635 (83 %) presenten formes prefixades i 130 (17 %), formes sufixades. Cal destacar, a més, que hi ha formes molt recurrents: el 55,75 % de les unitats creades amb una forma prefixada i el 46,15 % de les unitats creades amb una forma sufixada presenten una de les deu formes més freqüents, de les quals ens ocuparem amb més detall en l'apartat 3.4: d'una banda, comparem els significats de les formes que es donen en els diccionaris de referència (DIEC2 i GDLC) amb els significats que presenten en el corpus neològic; de l'altra, analitzem l'àrea temàtica dels neologismes formats amb aquestes formes. L'observació d'aquests dos aspectes permet identificar algunes característiques innovadores en el comportament d'aquests formants.

3.3. EL PAPER DE LA COMPOSICIÓ CULTA EN LA FORMACIÓ DE NEOLOGISMES EN CATALÀ

A partir de l'anàlisi dels neologismes del banc de dades de l'Observatori de Neologia, la composició culta presenta una distribució bastant regular des de l'any 2000 fins al 2009 i, malgrat que experimenta pujades i baixades, es manté entre el 12 % i el 14 % de la neologia registrada a l'OBNEO. Si ens fixem en els anys 2007 a 2009, veiem que la composició culta representa el 12 % respecte del total de neologismes recollits durant l'any 2007, el 13 % l'any 2008 i el 13 % l'any 2009.²⁵

La presència, cada cop més gran, de la composició culta en les llengües romàniques ha estat assenyalada per diversos autors. Així doncs, autors com Bauer (2003, p. 35) consideren que la tendència a l'alça pel que fa a l'ús de les formes prefixades i sufixades en les llengües romàniques es deu a la influència de l'anglès

24. Aquesta classificació no està lliure de problemes i en cap cas es presenta com una proposta definitiva. Vegeu Cabré (2006) per a una reflexió sobre la problemàtica de la classificació de neologismes que es fa servir a l'Observatori de Neologia.

25. Aquests percentatges es refereixen a la composició culta en els textos de premsa. Si tenim en compte el conjunt de textos (revistes i textos orals), el percentatge baixa considerablement.

i al fort pes que té en els processos de comunicació i globalització actuals: «this can be seen as a movement away from prefixation and towards something more like compounding».

D'altra banda, segons Guerrero i Pérez (2009, p. 65), l'increment en l'ús de la composició culta s'associa al procés de banalització d'aquest mecanisme, similar al de molts termes o formants cultes que abans estaven restringits al llenguatge científic o tècnic. Aquest fet ha augmentat la facilitat amb la qual els parlants recorren als formants cultes per crear paraules noves i, el que és més interessant, amb els quals «crea nuevos elementos adaptando voces patrimoniales al formato de los clásicos elementos griegos y latinos».

3.3.1. *Tipus de formacions i naturalesa dels elements composicionals*

Com hem dit més amunt, dins la composició culta se'n poden distingir quatre subtipus:²⁶

1) Neologismes compostos mitjançant formants cultes, que resulten de la unió de dos o més formants cultes (*biogènia, megapolis*).

2) Neologismes compostos per formes prefixades cultes, que resulten de la unió d'un formant culte en posició inicial i una paraula de la llengua catalana (*teoconservador -a, etnocultura*).

3) Neologismes compostos per formes sufixades cultes, que resulten de la unió d'un formant culte en posició final i una paraula de la llengua catalana (*aromateràpia, llenguafòbia*).

4) Neologismes compostos a la manera culta, creats per la unió de dues paraules, en què s'afegeix a la primera una vocal d'enllaç (-o-) que confereix un cert matís culte a la unitat (*albanokosovar, catalano-cubà*).

En la taula 6 indiquem el percentatge que representa cadascun d'aquests processos dins de la composició culta en català. Com podem veure, el 75 % dels neologismes s'han format per la unió d'un formant culte en posició inicial a una paraula patrimonial. En el 80 % d'aquests casos, les formes prefixades tenen origen grecollatí i transmeten el significat originari (*teleassistència, fotodepilació*); en un 20 % dels neologismes prefixats, els elements composicionals provenen de l'escurçament de paraules patrimonials i, en la seva majoria, coincideixen formalment amb un formant culte grecollatí. Per exemple, en el neologisme *telecomèdia*, l'element *tele* aporta el significat de 'televisió', i no pas el de 'distància', com a *teleassistència*. Ara bé, en alguns casos aquestes formes prefixades no tenen un homònim grecollatí

26. Hem fet servir com a referència la classificació proposada a Observatori de Neologia (2004b). Nosaltres, però, hem dividit la composició híbrida que s'hi proposa en dues categories: formes prefixades cultes i formes sufixades cultes.

TAULA 6
*Pes dels diferents subtipus de composició culta en la formació
 de neologismes en català*

<i>Tipus de formació culta</i>	<i>Percentatge (%)</i>
Forma prefixada + forma sufixada	5
Forma prefixada + paraula patrimonial	75
Paraula patrimonial + forma sufixada	7
Unió amb vocal d'enllaç	13
Total	100

i resulten simplement de l'escurçament d'una paraula simple, com ara *euro-* (*euro-mediterrani*) que prové de la paraula *Europa*. En contrast amb l'elevada productivitat de les formes prefixades, els neologismes creats amb formes sufixades representen només el 7 % del total.

Pel que fa a la naturalesa de les bases lèxiques que intervenen en aquests dos processos de composició híbrida, en la majoria dels casos ens trobem davant paraules patrimonials catalanes. Ara bé, entre les formes prefixades tenim un 2,24 % de bases manllevades d'altres llengües (*megabyte*, *aquafitness*), mentre que el 7,69 % dels neologismes formats amb formes sufixades tenen com a base noms propis (*abbamania*, *tintinofília*).

Dels diferents subtipus presentats en la taula anterior, la composició a la manera culta, és a dir, la unió de dos adjectius amb una vocal d'enllaç, és el segon procés més productiu amb un 13 % dels neologismes. En la majoria dels casos es combinen dos adjectius gentilicis per formar un gentilici compost (*suecofinlandès*, *russofrancès*); en d'altres, els dos adjectius que es combinen donen lloc a un neologisme que transmet la totalitat del contingut semàntic dels elements, en relació de juxtaposició (*politicocultural*, *suburbio-ferroviari*).

En l'altre extrem, el tipus menys productiu, amb un 5 % dels neologismes, correspon al procés canònic de composició culta i el que més es fa servir en la formació de termes en els llenguatges d'especialitat. Principalment, els formants que hi intervenen són d'origen grecollatí i aporten els significats originaris en aquestes llengües (*biogènia*); veiem, però, que en una minoria dels casos també hi participen aquests elements composicionals nous o prefixoides (*telegènia*).

3.3.2. *Formes prefixades i sufixades més freqüents en català*

Presentem a continuació la llista de les deu formes prefixades més freqüents en el corpus:

TAULA 7
Formes prefixades més freqüents

<i>Formes prefixades</i>	<i>Lemes</i>	<i>Formes</i>	<i>Percentatge (%)</i>
<i>auto-</i>	116	176	18,3
<i>mini-</i>	43	75	6,8
<i>macro-</i>	41	60	6,5
<i>euro-</i>	31	85	4,9
<i>micro-</i>	25	37	3,9
<i>video-</i>	23	50	3,6
<i>eco-</i>	21	85	3,3
<i>tele-</i>	20	29	3,1
<i>mega-</i>	17	30	2,7
<i>ciber-</i>	17	20	2,7
Total	354	647	55,8

Com podem observar, més de la meitat dels neologismes creats amb formants inicials s'han creat amb aquests deu formants (55,8 %). La forma prefixada més productiva és *auto-* i el valor que aporta a la paraula nova es pot considerar més gramatical que no pas lèxic, i per això té un comportament més flexible i pot combinar-se amb un nombre més gran d'unitats. Si ens mirem, però, el formant *auto-* des del seu significat, la seva productivitat podria ser indicadora de la tendència actual per aprendre a gestionar-se un mateix (*autoajuda*, *autoconfiança*, *autoinculpar-se*). Igualment, el fet que *mini-* o *macro-* també generin molts neologismes es pot explicar pel valor diminutiu i augmentatiu que tenen, respectivament: modifiquen el significat del primitiu només qualitativament, i la nova significació no és nova per tal com no denota un objecte o concepte nous. Així doncs, aquests formants es poden adjuntar a qualsevol paraula que denoti un objecte dimensional, i des del punt de vista semàntic, el seu valor s'aproxima més a un afix valoratiu que no pas a un formant culte.

Pel que fa a les formes sufixades, podem veure en la taula següent que les deu formes sufixades més freqüents concentren un 46,1 % dels neologismes construïts mitjançant aquest mecanisme. També observem que la productivitat d'aquests formants és inferior que la que hem vist per a les formes prefixades. Així doncs, el sufix més productiu, *-fòbia*, només crea nou neologismes diferents en el període 2007-2009. De la mateixa manera, la freqüència dels neologismes és molt més baixa, ja que gairebé la majoria apareixen registrats només una vegada a la base de dades en el període estudiat.

TAULA 8
Formes sufixades més freqüents

<i>Formes sufixades</i>	<i>Lemes</i>	<i>Formes</i>	<i>Percentatge (%)</i>
<i>-fòbia</i>	9	10	6,9
<i>-oide</i>	8	10	6,1
<i>-fob</i>	7	7	5,4
<i>-teràpia</i>	7	7	5,4
<i>-fon</i>	6	6	4,6
<i>-leg</i>	6	9	4,6
<i>-logia</i>	5	7	3,8
<i>-metre</i>	5	6	3,8
<i>-cidi</i>	4	5	3
<i>-mania</i>	3	3	2,3
Total	60	70	46,1

Totes deu formes sufixades formen paraules de categoria nominal, tot i que n'hi ha quatre que també poden denotar adjectius relatius a persona (*-oide*, *-fob*, *-fon*, *-leg*). Des del punt de vista de la seva naturalesa, es poden considerar formants clàssics, en el sentit que tots provenen del fons grecollatí; trobem, però, una proporció molt més elevada d'elements grecs, contra només un del llatí (*-cidi*). El recurs a aquests elements està molt estès en el llenguatge científic i, tot i que alguns formants s'associen més a una disciplina determinada (*-teràpia* en medicina o *-cidi* en dret), la majoria circulen transversalment per moltes disciplines científiques.

3.4. ANÀLISI QUALITATIVA

A continuació, analitzem els neologismes formats amb les deu formes prefixades i deu formes sufixades més freqüents. Pel que fa a les formes prefixades, n'estudiem el significat, les àrees temàtiques en les quals apareixen, i destaquem aquelles formes prefixades que presenten unes característiques innovadores respecte de l'ús documentat. Pel que fa a les formes sufixades, a més de l'estudi del significat i les àrees temàtiques, ens centrem en l'anàlisi del fenomen de la banalització d'aquestes unitats.

3.4.1. *Comportament de les deu formes prefixades més freqüents*

Dins les deu formes prefixades més freqüents, *macro-*, *micro-*, *mega-*, *mini-* i *ciber-* representen gairebé un 20 % del total de neologismes analitzats al corpus.

Són formes gregues i llatines que mantenen el significat original, sense cap transgressió respecte del comportament descrit en les gramàtiques i s'adjunten majoritàriament a substantius. Els neologismes es distribueixen sobretot en les àrees temàtiques d'urbanisme (*megaciutat*, *minipis*) i tecnologia (*macroordinador*, *microrobot*). En general, aquestes formes presenten una producció elevada de neologismes perquè estan molt estabilitzades en l'ús general.

Pel que fa a *ciber-*, és una forma prefixada que prové de l'anglès *cyber-* que apareix en el GDLC (no en el DIEC2) definida com a 'forma prefixada del mot *cibernètica*', cosa que fa que gairebé la meitat dels neologismes documentats pertanyin a l'àmbit temàtic de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) (*cibertext*, *ciberaula*), però també n'hi ha de relacionats amb la societat (*ciberprotesta*, *cibercafé*), o amb la seguretat (*ciberdelinqüent*, *cibersepte*).

3.4.1.1. Auto-

Auto- és la forma prefixada que presenta més neologismes: 116 lemes i 176 formes. Aquestes xifres representen més del 18 % del total del subcorpus de neologismes creats amb formes prefixades.

Pel que fa al significat de la forma prefixada, en els diccionaris de referència en català (DIEC2 i GDLC) trobem dues possibles realitzacions: la primera, que trobem en 115 neologismes, està relacionada amb el significat etimològic original 'd'un mateix o per si mateix', i l'altra, resultat de la truncació de la paraula *automòbil*, que només trobem en el cas de *autotaxi*.

Els neologismes formats amb *auto-* són presents en diverses àrees temàtiques, entre les quals destaquen considerablement per sobre de les altres medicina i general (tots dos àmbits amb 24,14 %), seguides a distància per política (15,52 %) i societat (9,48 %). Cal dir que en l'àmbit de medicina trobem exemples amb un cert grau d'especialització (*autoinflamatori*, per exemple), però predominen sobretot els neologismes que pertanyen a l'àrea de la psicologia:

- S'ha de destacar que investiguem en la participació de gens **autoinflamatoris** en les artritis cròniques. [PC, 23/07/2009]
- D'altra banda, la majoria de llibres d'**autoajuda** són molt esotèrics, i parlen de coses que no són al nostre abast, se centren en els nostres propòsits. [AV, 18/02/2008]

És interessant destacar que la forma prefixada *auto-*, a diferència del que succeeix amb les altres formes prefixades analitzades, que s'adjunten principalment a bases lèxiques nominals i adjectives, s'adjunta també a bases lèxiques verbals: *autoconvèncer-se*, *autoenganyar-se*, *autoinculpar-se*.

3.4.1.2. Eco-

El percentatge de productivitat de *eco-* dins el corpus representa el 3,31 % del total, amb vint-i-un lemes documentats. Veiem, però, que té una freqüència de formes bastant alta, vuitanta-cinc en total. Això es deu a l'elevada freqüència d'aparició en el corpus del neologisme *ecosocialista*, que presenta cinquanta-sis ocurrencies.

Pel que fa a l'origen i el significat de la forma prefixada *eco-*, tant en el DIEC2 com en el GDLC es presenten tres possibles significats: el primer com a forma prefixada d'origen grec que significa 'casa', el segon com a 'ecologia' o que s'hi relaciona, i el tercer com a forma prefixada d'origen llatí amb el significat de 'so', tot i que cal remarcar que només es documenten neologismes amb el significat d'ecologia (*ecobarri* o *ecosocialista*), probablement, a causa de l'augment de la preocupació pel medi ambient i de les polítiques ecologistes. Així doncs, *eco-* té una presència elevada sobretot en l'àmbit de la política (19,05 %), però també en els àmbits de societat, urbanisme i medi ambient (tots amb 14,29 %). Tanmateix, també es troba un cert abús d'aquest formant, a causa del fet que el seu significat s'ha anat banalitzant, com es pot comprovar en els contextos següents:

- El fundador d'aquesta formació, Santiago Vilanova, ha lamentat la seva pèrdua i ha destacat la seva tasca en la lluita antinuclear i el seu caràcter feminista i **ecopacifista**. [AV, 18/02/2008]
- A les tendències s'hi sumen el romanticisme italià, l'**ecothriller** i la joventut intercultural. [PC, 18/10/2009]

3.4.1.3. Euro-

En el corpus, *euro-* presenta vint-i-nou lemes i vuitanta-dues formes, que representen gairebé el 5 % del total. La majoria dels neologismes documentats presenten només una o dues ocurrencies, no obstant això, *eurozona* en presenta vint-i-sis, cosa que explica el nombre elevat de formes presents en el corpus. La forma *euro-* és tractada com un prefixoide al DIEC2, mentre que per al GDLC és una forma prefixada. Tot i que rebí una categoria diferent, la definició és més o menys la mateixa: segons el DIEC2, és un 'prefixoide del mot *Europa*'; segons el GDLC, és una 'forma prefixada d'*europèu*'. D'altra banda, hem identificat un significat que no està recollit en els diccionaris però que sí que trobem en l'ús: 'relatiu a la Unió Europea'.

Pel que fa al significat dels neologismes creats amb *euro-*, hi ha bastant equilibri entre l'ús de *euro-* amb el significat d'Unió Europea (disset casos) i l'ús de

euro- amb el significat d'Europa (dotze casos). En alguns casos, però, és difícil determinar el significat de la forma prefixada, a causa de la proximitat de significat i de l'ús indiscriminat de la forma prefixada:

- TVE recupera José Luis Uribarri com a pilot de la nit de les **eurocançons**. [AV, 25/05/2008]
- Per això, tots els sondejos alerten que l'**euroindiferència** es pot traduir diu-menge en un nou rècord d'absentisme a les urnes. [AV, 05/06/2009]

L'àrea temàtica en la qual trobem més freqüentment neologismes creats amb la forma prefixada *euro-* és la política (*eurocandidat*, *eurocambra*, *eurotractat*), amb gairebé un 65 % respecte del total de neologismes amb *euro-*, tot i que també el podem trobar en altres àrees, de manera molt més puntual, com els esports o la cultura.

3.4.1.4. Tele-

La forma prefixada *tele-* presenta vint lemes i vint-i-nou formes, xifres que representen el 3,15 % del corpus analitzat. Pel que fa al significat, en trobem dos de documentats en els diccionaris: el valor de 'distància' el trobem en neologismes com *teleassistència* i *teletransportar-se*, mentre que amb el de 'televisió', s'ha recollit *teleporqueria* o *telecomèdia*.

Pel que fa a la distribució dels significats de *tele-*, hi ha un equilibri entre les definicions recollides en els diccionaris: trobem nou neologismes que presenten el significat tradicional de 'distància', vuit amb el significat de 'televisió', i tres casos en què el significat no coincideix amb cap dels anteriors i que es relaciona amb 'telèfon' (Bernal, 2010): *telemàrketing*, *telemoto* i *teleoperadora*.

Els neologismes formats amb *tele-* estan distribuïts en deu àrees temàtiques diferents, entre les quals destaquen cultura (25 %) i TIC (20 %). La major part dels neologismes classificats en aquestes àrees temàtiques s'han creat amb el significat de 'televisió' i, per tant, fan referència als mitjans de comunicació. Tal com planteja Bernal (2010), els neologismes creats amb *tele-*, amb el significat de 'televisió', es poden considerar formats per composició patrimonial si prenem *tele-* com una truncació del mot 'televisió' i no com un formant, ja que *tele* es fa servir com a paraula autònoma en la llengua.

3.4.1.5. Video-

La forma prefixada *video-* presenta vint-i-tres lemes i cinquanta formes, xifres que representen el 3,62 % del total de neologismes que hem analitzat. Pel que fa

al significat, els diccionaris catalans diferencien el prefixoide amb el significat de 'videocasset', de la forma prefixada del mot llatí que significa 'jo veig' i que indica referència a la imatge dels mitjans audiovisuals. Tots els neologismes del corpus presenten la forma prefixada; probablement, l'ús de *video-* amb el significat de 'videocassette' està disminuint a causa de l'obsolescència de l'ús del videocasset com a objecte.

L'àmbit temàtic més freqüent de *video-* són, amb un percentatge del 43,47 %, les TIC. També tenen una presència important la tecnologia no relacionada amb la comunicació (26,09 %) i la cultura (21,74 %):

- Enguany incorpora la subsecció Cinema, amb obres de **videoart**. [AV, 11/02/2009]
- En el seu **videoblog**, combina els seus monòlegs —amb humor, ironia i referències contínues al sexe— amb imatges adients a cada tema. [AV, 13/01/2009]
- La companyia, capitanejada per Antonio Gómez, presenta dues línies clares d'investigació; una és el desenvolupament de sistemes de vídeo i l'altra la recerca en **videointel·ligència**, molt lligada a la intel·ligència artificial. [AV, 21/03/2007]

3.4.2. Grau de penetració d'algunes formes sufixades cultes al lèxic comú

L'observació del comportament de les deu formes sufixades més freqüents en la formació de neologismes permet donar compte del fenomen de banalització que s'està produint en la composició culta en llengua catalana. Com s'ha dit en l'apartat 3.3.2, la totalitat d'aquests formants d'origen grec i llatí han entrat a la llengua catalana a través del vocabulari de les especialitats; ara analitzarem quins canvis s'han produït en l'ús que se'n fa actualment en la formació de neologismes de la llengua general.

3.4.2.1. Formants amb grau de banalització elevat: *-fòbia*, *-fob -a* i *-oide*

Els formants *-fòbia*, *-fob -a* i *-oide* constitueixen un primer grup de formants que es fan servir per crear neologismes de la llengua general i que estan molt integrats en el fons morfològic de la llengua catalana, ja que s'adjunten a bases patrimonials i es fan servir en registres col·loquials i fins i tot humorístics. El formant *-fòbia* és l'element composicional en posició final més productiu en la formació de neologismes per al català en el període analitzat (6,92 %). D'altra banda, el formant *-fob -a*, que forma substantius i adjectius de persona, figura en tercera posició, amb un 5,38 % dels neologismes.

En el corpus neològic analitzat, aquests formants transmeten els mateixos significats que es consignen en els diccionaris (GDLC i DIEC2): designen, res-

pectivament, ‘mania, aversió’ o la persona que professa aquests sentiments. El seu comportament és bastant regular pel que fa a la semàntica de les bases. En la majoria dels casos, s’adjunta a designacions de religions (*islamofòbia*, *judeofòbia*) o a gentilicis (*hispanofòbia*, *lusofòbia*, *eurofòb*) i, en menor mesura, a col·lectius d’orientació sexual minoritària (*homòfob*, *transfòbia*).²⁷ En conseqüència, observem que els neologismes formats amb aquests elements pertanyen, majoritàriament, a àmbits socials o religiosos. Pel que fa a les bases, trobem tant unitats lèxiques patrimonials (*espanyolofòbia*) com formants cultes (*sinofòbia*).

El comportament observat en la formació de neologismes amb *-fòbia* i *-fob -a* permet constatar el grau elevat d’integració d’aquests formants en la llengua catalana: mostren flexibilitat a l’hora de combinar-se amb paraules patrimonials i la totalitat dels neologismes registrats pertanyen al lèxic comú. Sembla que aquests formants cultes, que abans eren només productius en àmbits especialitzats restringits com ara la psiquiatria, han experimentat un procés de banalització i s’utilitzen amb normalitat en la llengua general, i fins i tot en formacions efímeres i col·loquials, com observem en el context següent:

- El ministre d’Interior es va mostrar contundent ahir i va atribuir el no del PP a l’Estatut, a la seva catalanofòbia i **zapaterofòbia**. [PC, 09/06/2006]

Per la seva banda, el formant *-oide* constitueix un altre cas clar de diferenciació entre l’ús terminològic i l’ús en la llengua general. L’anàlisi demostra que s’adjunta tant a substantius (*reumatoide*, *cannabinoide*) com a adjectius (*feixistoides*). En el primer cas, els neologismes constitueixen, en la seva totalitat, unitats terminològiques relatives a substàncies químiques (*cannabinoide*) o malalties (*reumatoide*). No obstant això, la major part dels neologismes (72 %) estan formats a partir d’una base lèxica adjectiva i formen unitats que pertanyen a l’àmbit de la política (*marxistoides*) o de la societat (*conspiranoide*). Des del punt de vista semàntic, el sentit de ‘semblança general’ (GDLC) és present en l’ús terminològic i no terminològic, però en aquest últim, l’element *-oide* aporta, a més, un matís despectiu a la paraula que integra:

- Tot i que la història de la lletja Betty no deixa de ser una actualització **sentimentaloide** del conte clàssic de l’aneguet lleig, ara com ara és també una font de beneficis. [AV, 12/03/2009]

27. De fet, en el període 2000-2009, només s’han documentat dos neologismes que s’escapen d’aquesta regularitat: *zapaterofòbia* i *tecnofòbia*.

3.4.2.2. Formants que conserven l'ús terminològic: *-logia* i *-leg -loga, -teràpia*

Les formes *-logia* i *-leg -loga*, que formen substantius o adjectius i noms de persona, provenen del vocable grec *logos* i es troben a la llista de les deu formes sufixades més freqüents en català, amb set i nou registres entre 2007 i 2009.

Aquests elements estan documentats tant en el DIEC2 com en el GDLC però, si bé a *-leg -loga* es consigna el sentit d'«especialista», a *-logia* només es dona el sentit original de la paraula grega: «paraula, discurs» (DIEC2) i «paraula, raó, teoria, tractat» (GDLC). Aquests formants, tradicionalment, es feien servir per designar les disciplines o especialitats i les persones que s'hi dedicaven; ara han traspassat la frontera especialitzada i al costat de neologismes de procedència clarament terminològica com *epidermologia* o *neurofisiòleg*, també trobem bases lèxiques patrimonials (*mundologia*), i un subgrup constituït a partir de noms propis (*sabinologia*),²⁸ en els quals s'observa una banalització del significat, com es pot veure, per exemple, en *rumorologia*, en què *-logia* aporta un significat de «conjunt de» i s'empra amb sentit irònic:

- Superat ja el tràngol de la **rumorologia**, els dubtes i la incertesa que havia despertat la sobtada cancel·lació de la seva gira... [AV, 10/01/2007]

Encara que la banalització d'aquest formant és un fet consignat en les obres de referència —en el DIEC2 s'etiqueta com pertanyent al lèxic comú—, encara trobem una proporció més gran de neologismes terminològics: el 55 % dels neologismes pertanyen a l'àmbit de la medicina (*inmunohematologia*), el 9 % al medi ambient (*glaciòleg*) i el 9 % a la ciència en general (*nanometrologia*), mentre que les àrees socials, com ara la religió (*cienciòleg*) o la societat (*rumorologia*), engloben el 27 %.

D'altra banda, el formant *-teràpia*, que es defineix com a «teràutica» (DIEC2), «guarició o tractament» (GDLC), és l'única de les formes sufixades més freqüents que rep una marca temàtica especialitzada: segons el DIEC2 pot formar unitats del lèxic general o de la medicina i la farmàcia. Si analitzem l'estructura morfològica dels neologismes creats amb aquest element, trobem en la majoria dels casos la combinació de dos formants grecs, com a *geoteràpia*, *hidroteràpia* o *talassoteràpia*. Des del punt de vista formal, aquests neologismes «semblen» especialitzats i pertanyents a l'àmbit de la medicina. Ara bé, si ens fixem en el tipus de tractament, veiem que denoten teràpies alternatives tot i que practicades per la comunitat mèdica (*ozonoteràpia*) o, d'altra banda, tractaments no destinats a curar una patologia, sinó a millorar el benestar personal (*risoteràpia*, *cromoteràpia*).

28. En el treball de Cabré, DeCesaris, Bayà i Bernal (2000), en el qual s'elabora una llista dels sufixos que s'adjunten a noms propis per formar neologismes a partir de dades de l'OBNEO, apareix registrada la forma *-leg -loga*, però no *-logia*.

En aquests casos, el grau d'especialització d'aquestes unitats és molt baix o gairebé inexistent, com es pot comprovar en el context següent:

- Hi haurà sessions de **risoteràpia**, de ball, obres de teatre, jornades tècniques per a cuidadors, reunió d'entitats, conferències de salut i assessorament de vivenda. [PC, 16/06/2005]

Per acabar, trobem en un grup reduït d'unitats la combinació de *-teràpia* amb veus patrimonials. En aquests casos, ens trobem davant neologismes de formació efímera, que pertanyen al registre col·loquial i que estan carregats d'un fort to humorístic. És el cas de *laborteràpia*, *patinoteràpia* o *telefonoteràpia*:

- Allò era la **laborteràpia**; és a dir, teràpia per la feina: «Anem a fer com si treballéssim». [CR, 26/01/2008]
- I, de manera urgent, s'hauria d'aplicar una **telefonoteràpia** —potser a base d'unes reunions de telefooadictes anònims— orientada a recuperar el seny de telefonar amb brevetat, en hores decents i sense interrompre la intimitat familiar, malaltia que darrerament, a causa dels mòbils, ha esdevingut una veritable epidèmia social. [AV, 01/06/2001]

En resum, veiem que l'ús especialitzat encara és present en el comportament lexicogenètic d'aquests formants, tant per la naturalesa dels elements amb els quals es combina com per les àrees temàtiques dels neologismes a les quals s'adscriuen. Malgrat això, l'ús banalitzat també hi és present, i, tot i que en menor mesura, haurem de veure com progressa en el futur.

3.4.2.3. Diferenciació semàntica entre l'ús terminològic i general: *-fon -a* i *-metre*

En els apartats anteriors hem analitzat la banalització d'alguns formants cultes en la formació de neologismes en relació amb dos criteris: la naturalesa més o menys culta de les bases i el grau d'especialització dels neologismes obtinguts. Ara bé, el contingut semàntic dels formants es mantenia, tant en els neologismes terminològics com en els no terminològics. No obstant això, en l'anàlisi també hem constatat que les diferències entre l'ús especialitzat i no especialitzat d'un formant també es poden manifestar en la diferenciació de sentits o fins i tot en l'aparició de sentits nous associats al vocabulari general, tal com succeeix amb les formes *-fon -a* i *-metre*.

Pel que fa al formant *-fon -a*, tant el DIEC2 com el GDLC consignen dues entrades homònimes: la primera té el significat 'que sona a través de' (GDLC),

present a *telèfon*, i la segona incorpora els sentits ‘parlant de’, present a *francòfon*, i ‘que sona’ (*homòfon*). En el corpus d’anàlisi hem observat que la totalitat dels neologismes documentats en català s’adjunten a gentilicis per designar parlants d’una llengua determinada, és a dir, que de les tres accepcions documentades en els diccionaris, només en selecciona una, que és la menys tècnica des del punt de vista de la semàntica. D’altra banda, si bé s’adjunta tant a formants cultes (*germanòfon*), com a bases patrimonials (*bascòfon*), observem que els neologismes es fan servir en contextos no especialitzats vinculats a la política o els esports:

- Els francòfons tenen vuit escons i fins i tot la minoria **germanòfona**, de només 75.000 habitants, té reservada una cadira a l’Eurocambra. [AV, 09/06/2009]
- El govern flamenc escindeix la federació belga de futbol i separa administrativament els clubs amateurs **neerlandòfons** i francòfons. [AV, 03/12/2008]

Es pot observar, doncs, que la integració al lèxic comú català s’ha produït només en un dels sentits que tenia en el llenguatge especialitzat. De fet, si analitzem els neologismes registrats a la base de dades des del 2000, comprovem que només una unitat, *datàfon*, selecciona un sentit diferent i conserva, en un grau més elevat, el valor terminològic.

Finalment, l’element *-metre* constitueix un cas d’aparició d’un sentit nou en el seu ús general. Aquest formant té un significat àmpliament recollit en els diccionaris, de ‘mesura’ (DIEC2, GDLC). En canvi, en la majoria dels neologismes documentats el significat d’aquest formant s’especifica i significa ‘aparell de mesura’. La primera accepció només apareix en un neologisme (*hectòmetre*),²⁹ mentre que en les vuit unitats restants designen dispositius de mesura. No obstant això, la varietat de les bases a les quals s’adjunta fa que, de vegades, el significat sigui difícil d’escatir: a *citòmetre* o *aplaudímetre* la base denota l’entitat objecte de mesura, però a *guardialòmetre* o *mourinhòmetre* la relació entre el primer element i el formant no és tan clara, cosa que dificulta la comprensió del significat d’aquestes unitats.

3.5. ASPECTES DE CONTRAST CATALÀ-CASTELLÀ

A continuació, presentem una anàlisi contrastiva breu entre català i castellà per veure el grau de semblança que presenten aquestes dues llengües en la inno-

29. Segons el nostre parer, l’estatus neològic de *hectòmetre* és clarament dubtós i només es deu al fet que no apareix documentat en els diccionaris d’exclusió.

vació lèxica per composició culta. En la taula següent es mostren els vint neologismes més freqüents formats per composició culta en els últims anys en català i en castellà. Aparentment, només coincideix el mot *eurozona*, però en realitat la coincidència és més elevada: les unitats marcades amb un asterisc no tenen la parella en l'altra llengua perquè ja apareix en els repertoris lexicogràfics i, doncs, ja no són unitats neològiques.

TAULA 9
Neologismes més freqüents en català i castellà
durant els anys 2007-2009

Castellà	Català
<i>autoayuda</i>	<i>aerolínia*</i>
<i>biocarburante</i>	<i>albanokosovar</i>
<i>bioetanol</i>	<i>autoanomenar-se*</i>
<i>ciberataque</i>	<i>biocombustible*</i>
<i>cibercafé*</i>	<i>cardiorespiratori -òria*</i>
eurozona	<i>cranioencefàlic -a*</i>
<i>fibromialgia</i>	<i>ecosocialista (adj)</i>
<i>fotogalería</i>	<i>ecosocialista (n)</i>
<i>fotoperiodismo*</i>	<i>euromediterrani -ània</i>
<i>geoestratégico</i>	<i>europarlamentari*</i>
<i>heptacampeón</i>	eurozona
<i>homóforo*</i>	<i>fotoperiodista</i>
<i>macrojuicio</i>	<i>megawatt*</i>
<i>macrourbанизación</i>	<i>minisèrie*</i>
<i>megapíxel</i>	<i>minitransvasament</i>
<i>microblog</i>	<i>serbobosnià -ana</i>
<i>microcrédito</i>	<i>socioeconòmic -a*</i>
<i>miniportátil*</i>	<i>sociolaboral*</i>
<i>telerrealidad</i>	<i>videoconsola*</i>
<i>videogalería</i>	<i>videovigilància*</i>

Com podem observar en la taula 9, la majoria dels vint neologismes més freqüents en totes dues llengües estan formats per prefixació culta (per exemple, *cibercafé*, *macrojuicio* en castellà i *cardiorespiratori*, *euromediterrani -ània* en català). Cal destacar que en català també trobem neologismes formats per la unió de dues paraules en què s'afegeix a la primera una vocal d'enllaç (*albanokosovar*, *serbobosnià -ana*).

Observem també una àmplia coincidència entre totes dues llengües quant als formants prefixats utilitzats en els neologismes més freqüents: *auto-* (*autoayuda* en

castellà i *autoanomenar-se* en català), *bio-* (*biocarburrante* i *bioetanol* en castellà i *biocombustible* en català); *euro-* (*eurozona* en català i castellà i *europarlamentari -ària* i *euromediterrani -ània* en català), *foto-* (*fotoperiodismo* i *fotogaleria* en castellà i *fotoperiodista* en català), *mini-* (*miniportàtil* en castellà i *minisèrie* i *minitransvasament* en català) i *video-* (*videogaleria* en castellà i *videoconsola* i *videovigilància* en català); dels quals *euro-*, *mini-* i *video-* es troben entre les deu formes més freqüents analitzades anteriorment en català. Les formes *auto-*, *eco-* i *mega-*, que també formen part de les deu formes analitzades abans, també es troben en la taula.

A continuació, hem volgut comprovar el grau de coincidència de les formes prefixades i sufixades utilitzades en català i castellà més enllà dels neologismes més freqüents, i també la seva productivitat en la generació de neologismes en totes dues llengües. La taula següent mostra la proporció de prefixos i sufixos que coincideixen o no coincideixen en totes dues llengües.

TAULA 10
Grau de solapament dels formants prefixats i sufixats en la generació de neologismes en català i castellà (2007-2009) (en percentatge, %)

	Formants prefixats (%)	Formants sufixats (%)
Només català	27,10	29
Només castellà	34,35	23
Totes dues llengües	38,55	48

Podem observar que el català i el castellà comparteixen una proporció més gran de formes sufixades que de formes prefixades (48 % respecte d'un 38,55 %). D'altra banda, així com en català la proporció de formants únics és similar tant per als prefixos (27,10 %) com per als sufixos (29 %), en castellà hi ha un nombre més elevat de formes prefixades que no s'han registrat en el corpus neològic del català. Per exemple, els elements *andro-* i *hidro-* apareixen entre els formants del castellà però no entre els del català. El fet que tinguin una freqüència baixa o freqüència zero al corpus es pot deure al caràcter especialitzat que presenten aquestes dues formes prefixades.

En castellà, les formes prefixades més freqüents són *auto-*, *ciber-*, *micro-*, *mini-*, *macro-*, *bio-*, *euro-*, *video-*, *mega-* i *franco-*. Si els comparem amb la taula 7 dels formants inicials més freqüents en català, veiem que la coincidència entre el català i el castellà és notable, ja que vuit de les deu formes prefixades més freqüents coincideixen en totes dues llengües. Per la seva banda, les formes sufixades més freqüents en castellà són: *-logo -ga*, *-fobia*, *-logia*, *-oide*, *-filo*, *-itis*, *-terapia*,

-fobo i *-manía*. Si les comparem amb les formes sufixades més freqüents en català (taula 8), podem veure que el grau de coincidència entre totes dues llengües és molt elevat, ja que set dels deu elements coincideixen.

Així doncs, aquesta petita anàlisi contrastiva permet concloure que la coincidència pel que fa a la freqüència d'utilització d'uns formants determinats és més elevada que no pas les unitats que es creen amb aquest recurs en totes dues llengües.

3.6. CONCLUSIONS

L'anàlisi descriptiva que hem dut a terme sobre el paper de la composició culta en la formació neològica en llengua catalana ha permès confirmar que es tracta d'un dels mecanismes més comuns de creació de paraules noves. Si bé la productivitat de la composició culta sembla haver-se mantingut al llarg de la dècada dels 2000, hem pogut constatar que tant els formants com el procediment en si mateix estan experimentant un procés de banalització. Tradicionalment, aquest procés estava reservat al vocabulari de les ciències i les tècniques, però avui en dia els parlants recorren a la composició culta amb naturalitat i facilitat per denominar entitats o fenòmens generals, és a dir, per satisfer les seves necessitats denominatives del dia a dia. Aquest procés de banalització es reflecteix a través de diversos fenòmens que hem assenyalat en aquest estudi. En primer lloc, dels diferents tipus de processos que s'emmarquen sota la composició culta, el menys productiu és la composició mitjançant dos formants cultes, precisament el més emprat en la formació de vocabulari terminològic. En canvi, la tendència més comuna actualment consisteix a combinar formants cultes, sobretot inicials, amb paraules de la llengua general.

Un altre signe de la banalització d'aquest mecanisme de formació es reflecteix en l'aparició de significats nous associats a alguns formants cultes, que poden evocar encara el significat terminològic original o una accepció clarament desvinculada. L'aparició d'aquests significats nous més propers al coneixement lèxic dels parlants fa que n'augmenti l'ús, en entrar a formar part del vocabulari actiu dels parlants. D'altra banda, l'aparició de formants nous per truncació de paraules patrimonials i sense connexió formal amb formants cultes, com ara *euro-*, és un indicador de la vitalitat i l'evolució del mecanisme de composició culta.

Finalment, un altre signe de la desterrinologització d'aquest procés s'observa en la varietat d'àrees temàtiques en què s'inscriuen els neologismes. Com hem vist, les àrees predominants són la societat, la cultura o la política per sobre de la medicina, el medi ambient o l'economia. En alguns exemples és constatable fàcilment la càrrega expressiva i a vegades irònica que tenen alguns neologismes, sobretot en unitats neològiques creades amb formes sufixades, com ara *rumorologia* o *primaveritis*.